

COMPORTAMENTUL FISCAL AL AGENTULUI ECONOMIC. FACTORI DE INFLUENȚĂ

Nicoleta, Mihăilă*

Rezumat

Definirea comportamentului pare a fi un demers relativ ușor, în realitate, însă, definirea acestui concept presupune luarea în considerare a unei varietăți de elemente. Caracterul coercitiv al sistemului fiscal și opoziția contribuabililor față de plata impozitelor și a taxelor generează comportamentul fiscal al acestora, ca formă de manifestare destinată să împiedice îndeplinirea sau aplicarea unei norme fiscale sau să impună anumite „condiții” în realizarea obiectivului acesteia. Comportamentul contribuabililor corespunde căutării unei situații “optime” care să satisfacă trebuințele acestora; acesta, sub incidența fiscalității, poate fi de conformare civică la plata impozitelor sau poate fi de neconformare la plata impozitelor din considerente etice, sociale, economice. Rezistența la plata impozitelor poate îmbrăca diverse forme de manifestare: economia subterană, fraudă și evaziunea fiscală, abținerea fiscală.

Cuvinte cheie: agent economic, presiune fiscală, comportament fiscal, factori de influență

Clasificare JEL: H26, H32

1. Aspecte privind fiscalitatea agentului economic

Fiscalitatea a constituit și continuă să constituie un obstacol major al evoluțiilor structurale ale agentului economic. Fiecare întreprindere este atinsă, în structura și obiectivele sale, într-un mod direct, de presiunea fiscală, ceea ce produce o serie de distorsiuni în comportamentul acesteia. Influențele nu sunt însă exercitate doar de regulile administrative, ci și de povara sarcinilor financiare, care, fără o relaxare a acestora, în condițiile unui blocaj economico-financiar generalizat și a unei subcapitalizări, pot conduce la paralizarea activității întreprinderilor existente și la prohibiție pentru înființarea de societăți comerciale noi în domenii care necesită investiții importante de capital.

Atitudinea contribuabilului față de fiscalitate îmbracă un aspect psihologic, iar efectul depinde de mai multe variabile:

- suma reală a impozitelor și taxelor;
- capacitatea contribuabilului de a evalua sarcina fiscală reală;
- atitudinea sa față de stat și față de fiscalitate;
- capacitatea de a utiliza regulile administrative în favoarea contribuabilului;
- gradul de obișnuință la nivelul de fiscalitate percepută.

Nivelul fiscalității este influențat și determinat de mai mulți factori: performanțele economiei la un moment dat, eficiența folosirii cheltuielilor publice finanțate din impozite, necesitățile publice stabilite prin politica guvernamentală și aprobate de către parlament, gradul de înțelegere de către contribuabil a necesităților bugetare și de adeziune la politica guvernului, stadiul democrației dintr-o țară etc.

Prin simpla sa existență, impozitul este în măsură să modifice comportamentul economic și social al contribuabilului prin influența exercitată asupra consumului și gradului de economisire al acestuia. Din acest punct de vedere, trebuie luată în considerare și noțiunea de *presiune fiscală marginală*, care rezultă din aplicarea ratei de impozit asupra veniturilor suplimentare, și care este legată de existența progresivității impozitului.

Creșterea presiunii fiscale va determina contribuabilul să opteze între nevoile pe care le are de satisfăcut și le va alege pe cele care au cea mai mare utilitate marginală. Incidența impozitului variază în funcție de natura impozitului. Impozitul pe venit influențează

* Cercetător științific, doctor, Centrul de Cercetări Financiare Monetare “Victor Slăvescu”, Academia Română, București, nikmihaila@yahoo.com

negativ atât capacitatea de economisire, cât și intențiile de consum în proporții diferite în funcție de categoriile sociale.

Impozitele percepute de stat de la agenții economici constituie elemente de presiune fiscală, care este cu atât mai pronunțată, cu cât ponderea lor în valoarea adăugată realizată de contribuabili este mai mare. Presiunea fiscală este resimțită și amplificată și din partea impozitelor indirecte (TVA și accize) care, deși nu sunt suportate de întreprinderi, afectează volumul vânzărilor și competitivitatea lor prin intermediul prețurilor.

Conform actualei legislații fiscale profitul și salariile sunt elementele cele mai impozitate. În aceste condiții, cu cât o întreprindere este mai profitabilă, cu atât presiunea fiscală suportată de agentul economic este mai mare. Din punctul de vedere al finanțării la nivelul agentului economic, profitul, alături de amortizare, constituie elementul principal de autofinanțare. Cu cât profitul brut este mai afectat de impozitul pe profit, cu atât capacitatea de autofinanțare a întreprinderii este mai redusă. Dar mărimea prelevărilor la buget din profitul brut al exercițiului nu afectează numai activitatea de autofinanțare, ci și capacitatea de plată a agentului economic - plata impozitului pe profit este un flux financiar negativ.

Deoarece pe agentul economic îl interesează nu atât mărimea valorii adăugate, cât masa profitului realizat, presiunea fiscală resimțită direct este cea dată mai ales de rata impozitului pe profit. De asemenea, pe măsură ce crește profitabilitatea agentului economic și mărimea absolută a profitului, presiunea fiscală la care este supusă întreprinderea crește, acest fapt datorându-se impozitării liniare a profitului.

În cazul întreprinderilor românești, în afara fiscalității mult prea împovărătoare, trebuie menționat faptul că acestea sunt nevoite să facă față unor nevoi mult prea mari de finanțare a activității lor curente ca urmare a unei decapitalizări generalizate și a unei piețe de capital incipiente.

Sistemul fiscal actual cuprinde în structura sa o mulțime de taxe, impozite și contribuții pe care întreprinderea trebuie să le achite la anumite date scadente, în funcție de exigibilitate, ducând, de multe ori, la disfuncționalități în activitatea economică a acesteia și în cea a trezoreriei (fluxurile de numerar).

Impozitele datorate de contribuabil sunt în general: impozit pe profit/venit, impozit pe dividende, TVA, accize, taxe vamale, contribuțiile la asigurările sociale, fondul de șomaj, asigurări de sănătate, impozit pe clădiri, impozit pe mijloacele auto, taxa de timbru. La acestea se mai adaugă și impozite specifice unor activități (taxe pentru jocuri de noroc, taxa de turism, taxa de publicitate etc.), precum și taxe anuale pentru autorizații, licențe, amenzi, penalități și majorări (dobânzi) de întârziere pentru neplata în termen a impozitelor. Numărul mare de impozite și taxe ce trebuie plătite creează o presiune fiscală ridicată asupra întreprinderii. Având în vedere și ceilalți factori care acționează asupra activității agentului economic - nivelul cererii și ofertei, concurența, nivelul vânzărilor, termenul de încasare, nivelul de trai al populației, productivitatea muncii, etc. - mulți contribuabili cu greu mai rezistă în fața presiunii fiscale, ducând la falimentul acesteia sau la practicarea evaziunii fiscale pentru a supraviețui.

Fraudarea impozitelor și taxelor de către o parte din contribuabili creează concurență neloială între producători. Având în vedere sistemul concurențial al economiei de piață și nivelul de trai al populației, nivelul prețurilor este elementul economic esențial pentru realizarea activității unei întreprinderi. În acest caz firma care nu achită impozitele la stat poate vinde cu prețuri mai mici decât cei care își achită toate taxele.

2. Presiunea fiscală, factor determinant al comportamentului agentului economic

Principalul factor care influențează comportamentul fiscal al agentului economic îl reprezintă multitudinea prelevărilor fiscale, mai concret, presiunea fiscală.

Presiunea fiscală este resimțită în mod direct de către contribuabili, adică de către plătitorii de taxe și impozite. Contribuabilul cinstit și cu spirit civic vede în impozite „un rău necesar” și consimte la plata acestuia.

Dar, ce se întâmplă când impozitele și taxele depășesc anumite limite suportabile, când inhibă inițiativa sau când determină chiar revolte fiscale? Atunci contribuabilii resimt povara presiunii fiscale care-i apasă, paralizându-le comportamentul normal în economie și în societate.

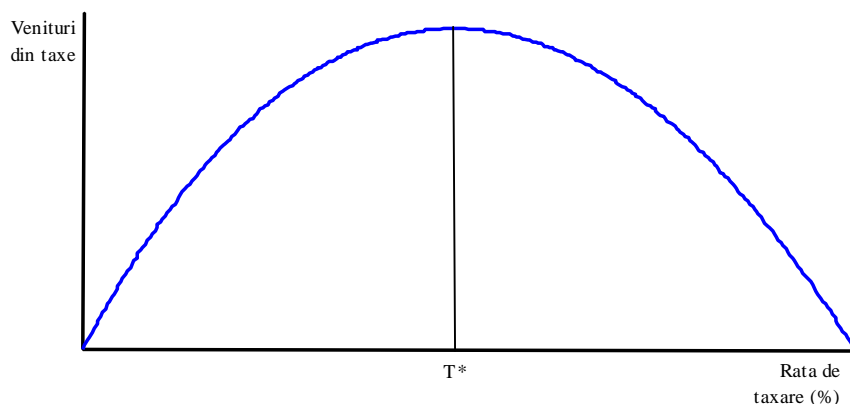
Contribuabilul cinstit, în speță persoana fizică, consimte la plata impozitului și se supune de bunăvoie acestei poveri, dar la un moment dat, când impozitele depășesc anumite limite ale suportabilității, se produc fenomene care aduc grave deservicii dorinței și putinței statului de a colecta aceste venituri. Comportamentul contribuabilului devine anormal, el încercând pe orice cale să se sustragă impozitului sperând o diminuare a presiunii fiscale ce devine uneori sufocantă.

Dorința contribuabililor de a-și asigura veniturile realizate înainte de creșterea presiunii fiscale, fără un efort suplimentar contribuie la dezvoltarea economiei paralele, care treptat înlocuiește activitățile din economia reală-oficială, făcând loc apariției economiei paralele, economia subterană. Consecințele acestui fapt sunt scăderea numărului de contribuabili, scăderea materiei și a bazei impozabile și ineficiența politicilor macroeconomice în domeniu.

Economistul Arthur Laffer, transpune grafic „curba Laffer” în 1980, o idee experimentată de către Adam Smith, conform căreia rate ale fiscalității prea ridicate distrug baza asupra căreia acționează fiscalitatea.

Arthur Laffer a oferit una dintre cele mai convingătoare explicații a relației dintre rata de impozitare pe care o impune guvernul și venitul pe care îl colectează de pe urma acesteia. „Curba Laffer” arată grafic legătura dintre rata de impozitare și venitul rezultat din impozitare.

Fig. nr. 1. Curba Laffer

Curba Laffer arată că venitul rezultat din impozitare crește mai accentuat la nivele scăzute de impozitare. Pe măsură ce rata de impozitare crește, veniturile cresc cu o rată descrescătoare, până în punctul T^* unde autoritățile colectează venitul maxim posibil – după acest punct, orice creștere în rata de impozitare determină lucrul mai puțin, accentuarea evaziunii fiscale, reducându-se astfel venitul. La o rată de impozitare de 100%, deoarece autoritățile colectează tot ceea ce se câștigă de către contribuabili, munca nu va mai fi încurajată.

Curba Laffer arată, de asemenea, că guvernul poate obține același nivel al venitului în două feluri:

- prin colectarea de impozite și taxe ridicate de la o mică parte a contribuabililor (un impozit sau o taxă cu un nivel sporit corespunzător unei baze înguste),
- prin impunerea unor impozite și taxe mici asupra unui segment mai mare de contribuabili (o taxă mică la o bază mare).

Suntem de părere că reducerea fiscalității trebuie să fie făcută pe baza unei reforme fiscale care, mai ales în țările mai puțin dezvoltate - ca în cazul țării noastre, trebuie să vizeze sporirea bazei de impozitare, concomitent cu reducerea cotelor de impunere, fără a priva bugetul de stat de veniturile de care acesta are nevoie.

Prin urmare, o reformă fiscală eficace poate fi îndeplinită în două feluri diferite:

- pe de-o parte, dacă rata curentă de impozitare este mai mare decât rata optimală T^* , reducerea ratei de impozitare ar crește venitul prin creșterea bazei de impozitare.

- pe de altă parte, dacă rata de impozitare este mai mică decât rata optimală T^* , atunci creșterea ratei de impozitare ar crește nivelul venitului.

Dacă există o limită a presiunii fiscale, problema principală este de a ști dacă pragul de fiscalitate normală este depășit sau nu. Dacă fiscalitatea este exagerată, singurul mijloc de a diminua nivelul acesteia este acela de a renunța la obligațiile fiscale (într-o măsură mai mică sau mai mare). Creșterea presiunii fiscale este o sursă de conflict și nu generează o motivație normală pentru muncă.

În ceea ce privește presiunea fiscală la nivelul firmei, aceasta se poate calcula după formula:

$$\text{Presiunea fiscală}_{\text{firmă}} = \text{Impozite plătite de firmă} / \text{Valoarea totală a firmei}$$

Presiunea fiscală asupra firmei depinde de ponderea fiecărui tip de prelevare în totalul prelevărilor și în valoarea adăugată, precum și de mărimea ratei fiecărui tip de prelevări fiscale.

3. Factori de influență ai comportamentului fiscal al agentului economic

Caracterul coercitiv al sistemului fiscal și opoziția contribuabililor față de plata impozitelor și taxelor generează comportamentul fiscal al acestora, ca formă de manifestare destinată să împiedice îndeplinirea sau aplicarea unei norme fiscale sau să impună anumite „condiții” în realizarea obiectivului acesteia.

Comportamentul fiscal este generat de doi factori principali:

- factorul natural, derivat din instinctul de free rider al contribuabililor, aici se disting educația, tradițiile, pregătirea profesională, sursa de venit, mentalitate și accesul la informare;
- factorul instituțional, derivat din norme, încredere, stabilitate.

Comportamentul contribuabililor sub incidența coercitivă a fiscalității poate fi de conformare civică la plata impozitelor sau poate fi de neconformare la plata impozitelor din considerente etice, sociale, economice. Rezistența la plata impozitelor poate îmbrăca diverse forme de manifestare: economia subterană, fraudă și evaziunea fiscală, abținerea fiscală etc.

Considerăm comportamentul fiscal ca fiind influențat de factori interni ai întreprinderii, respectiv de cei externi.

3.1. Factori interni ce influențează comportamentul fiscal

Factori de influență ce țin de mediul intern al agentului economic cu impact asupra comportamentului fiscal al acestuia, deși sunt cu impact indirect, pot fi:

- costurile prea mari necesare unor activități ale firmei față de resursele financiare deținute;
- resurse materiale limitate. Acesta poate fi un impediment dacă nu există o gestionare adecvată a acestora;
- inaccesibilitatea la tehnologii noi;
- oferta inferioară de servicii;
- lipsa de experiență a proprietarilor de întreprinderi și factorii externi asupra cărora aceștia nu au control (noi concurenți, lipsa furnizorilor sau fluctuația personalului).

Toți acești factori au influență negativă asupra firmei. În momentul în care presiunea fiscală devine apăsătoare, la care se adaugă și dificultățile amintite anterior, atunci înclinația către evaziune crește. Prin urmare, suntem de părere că un rol esențial în gradul de conformare fiscală al firmei este „sănătatea” acesteia, mai precis nivelul profitabilității să fie satisfăcător.

3.2. Influențe ale mediului extern asupra comportamentului fiscal al agentului economic

Aici ne referim la dimensiunea agentului economic (microîntreprindere, întreprindere mică, întreprindere mijlocie), sezonalitate (activitatea se desfășoară permanent, sezonier - iarna, vara, ocazional), regiunea în care activează întreprinderea, respectiv domeniul acesteia de activitate (după codul CAEN).

În acest sens considerăm β coeficient ce exprimă impactul factorului de influență (cei enumerați mai sus) asupra comportamentului fiscal al firmei, cu valori pozitive, între 0 și 1 (sau 0%-100%), $\beta \in [0;1]$. Avem, prin urmare:

$\beta=0$, când firma nu este influențată, comportamentul este corect;

$\beta=x$ - valoare când respectivul factor are impact asupra firmei. Cu cât β se apropie mai mult de valoarea 1, cu atât întreprinderea este mai vulnerabilă în fața factorului, iar comportamentul tinde spre cel incorect, evazionist ;

$\beta=1$ - comportament evazionist, factorul are un impact major asupra firmei.

Propunem următoarele: Notăm $Y=Cf/Fi$ un raport de impact ce indică măsura în care comportamentul fiscal este influențat de respectivii factori de influență; Cf- comportamentul fiscal al agentului economic, Fi- factorul (extern) de influență.

$\beta \in [0;1]$, defalcat în intervalele $[0;0,4]; [0,5; 0,7]; [0,8;1]$.

De asemenea, $\sum xi$ reprezintă mulțimea agenților economici care se încadrează în respectivul eșantion.

Trebuie menționat faptul că valorile atribuite pe baza intervalelor sunt în funcție de statisticile furnizate de Carta Albă (ediția 2010- CNIPMMR), respectiv cifra de afaceri, rezultatele economice ale firmelor pe regiune, dimensiune etc.

Y semnifică:

$Y \in [0;0,4]$ comportamentul nu este afectat de impactul factorului respectiv

$Y \in [0,5;0,7]$ comportamentul este influențat la un nivel acceptabil

$Y \in [0,8;1]$ impactul asupra comportamentului este puternic, negativ.

a) F1= dimensiunea întreprinderii

Tabel nr.1 Comportamentul fiscal funcție de dimensiunea agentului economic

$Y=Cf/dimensiune$	[0;0,4]	[0,5;0,7]	[0,8;1]
Microîntreprinderi	-	-	$\sum xi$
Întreprinderi mici	-	$\sum xi$	-
Întreprinderi mijlocii	$\sum xi$	-	-

Conform estimărilor, agenții economici de tipul microîntreprinderi au gradul de conformare cel mai redus; la polul opus se află cei mijlocii, care sunt mai des supuși controalelor fiscale.

b) F2= sezonalitate

Tabel nr. 2 Comportamentul fiscal funcție de sezonalitatea activității

$Y=Cf/sezonalitate$	[0;0,4]	[0,5;0,7]	[0,8;1]
Activitate permanentă	$\sum xi$	-	-
Activitate sezonieră ¹	-	$\sum xi$	-
Activitate ocazională ²	-	-	$\sum xi$

Credem că firmele cu activitate permanentă sunt oneste, acestea se conformează fiscal; un motiv este faptul că acestea sunt cuprinse într-o evidență la nivel oficial, iar controlul fiscal poate fi efectuat oricând.

¹ Activitate specifică mai ales firmelor din agricultură și turism.

² Când are loc un eveniment : meci de fotbal, concursuri la nivel internațional, concert etc.

În schimb, în ceea ce privește activitatea sezonieră, este bine cunoscut faptul că atât în perioadele sărbătorilor de iarnă, cât și în perioada concediilor, majoritatea firmelor nu își plătesc obligațiile către stat. De asemenea, agenții economici cu activitate ocazională au un grad de conformare fiscală redus, de cele mai multe ori evaziunea realizându-se la TVA, impozitele cu forța de muncă.

c) F3 = regiunea în care agentul economic își desfășoară activitatea

Tabel nr. 3 Comportamentul fiscal funcție de regiunea de dezvoltare

Y=Cf/ regiune	[0;0,4]	[0,5;0,7]	[0,8;1]
Nord-Est	-	-	$\sum xi$
Sud-Est	-	$\sum xi$	-
Sud	-	$\sum xi$	-
Sud-Vest	-	-	$\sum xi$
Vest	-	-	$\sum xi$
Nord-Vest	-	$\sum xi$	-
Centru	-	$\sum xi$	-
București-Ilfov	$\sum xi$	-	-

Consider că un comportament onest îl au firmele din regiunea București-Ilfov, urmată de regiunea Nord-Vest. Cele cu un comportament fiscal mediu sunt regiunile din Sud-Est, Sud, Centru. Restul (Nord-Est, Sud-Vest, Vest), fiind zone care nu sunt foarte dezvoltate din punct de vedere economic, se sustrag impozitării.

d) F4 = domeniul de activitate(cod CAEN)

Tabel nr. 4 Comportamentul fiscal funcție de domeniul de activitate

Y=Cf/ domeniu de activitate	[0;0,4]	[0,5;0,7]	[0,8;1]
Agricultura, silvicultură și pescuit	-	-	$\sum xi$
Industria extractivă	-	-	$\sum xi$
Industria prelucrătoare	-	$\sum xi$	-
Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apa caldă	-	-	$\sum xi$
Distribuția apei, salubritate	-	$\sum xi$	-
Construcții	-	-	$\sum xi$
Comerț	-	-	$\sum xi$
Transport și depozitare	-	$\sum xi$	-
Hoteluri și restaurante	-	-	$\sum xi$
Informații și comunicații	-	$\sum xi$	-
Intermedieri financiare și asigurări	-	$\sum xi$	-
Tranzacții imobiliare	-	-	$\sum xi$
Activități profesionale, științifice, tehnice	-	$\sum xi$	-
Administrație publică și apărare	-	$\sum xi$	-
Învățământ	-	$\sum xi$	-
Sănătate și asistență socială	-	$\sum xi$	-
Activități de spectacole, culturale, recreative	-	$\sum xi$	-
Activități ale gospodăriilor private	-	-	$\sum xi$

Conform ultimelor rapoarte (Raportul de performanță ANAF, Raportul public pentru anul 2010, Curtea de Conturi a României, București, 2011), agenții economici care tind să evaziuneze sunt din agricultură(cereale, legume, fructe), cei ce desfășoară operațiuni cu

produse supuse accizării (tutun, alcool, produse energetice), tranzacții imobiliare, hoteluri și restaurante, industria alimentară, construcții, comerț.

Evaziunea fiscală se realizează de cele mai multe ori la TVA (în special în construcții, hoteluri și restaurante, când, spre exemplu, angajații își primesc salariile „în plic”), nedeclararea onestă a numărului de turiști (turism), angajările făcute „la negru” ș.a.

În concluzie, putem afirma că **comportamentul fiscal incorect** este realizat de către agenții economici mici, ce activează în regiuni nu foarte dezvoltate economic (Sud-Vest, Vest, Nord-Est), activitatea acestora nu este permanentă, iar domeniul de activitate poate fi agricultura, comerțul, construcțiile sau pot aparține sectorului gospodăriilor private.

Conform cercetărilor, principalele piedici ale întreprinderii sunt:

- scăderea cererii interne;
- fiscalitatea excesivă, birocrăția;
- întârzierile la plata facturilor de la firmele private;
- costurile ridicate ale creditelor;
- inflația, instabilitatea relativă a monedei naționale;
- accesul dificil la credite;
- evoluția cadrului legislativ, schimbările politice ș.a.

Pentru a evita un grad de conformare fiscală tot mai redus al întreprinderilor, suntem de părere că:

- *o reducere a CAS-ului* ar putea reprezenta un stimulent semnificativ pentru transferul unei părți importante din economia informală în cea formală;

- *perfecționarea legislației*, adaptarea sa, dar și punerea strictă în aplicare, la cele practicate în domeniu în Uniunea Europeană. În acest sens, va trebui urmărită, pe de-o parte, *creșterea eficienței controalelor* și a sistemului de evidență în domeniul muncii și în cel fiscal, precum și *aplicarea strictă a penalizărilor și sancțiunilor* în cazul depistării activităților informale;

- *simplificarea sistemului de taxe și impozite*, concomitent cu reducerea birocrăției;

- *diminuarea anumitor taxe și impozite* care frânează munca în sectorul formal, investițiile sau inițiativa privată, concomitent cu sporirea altora care în prezent sunt subdimensionate în România, precum impozitul pe avere sau capital și cel pe pământ;

- *introducerea în materie fiscală a unui sistem complex de deduceri și stimulente* și aplicarea sa eficientă, după modelul țărilor occidentale.

4. Concluzii

Considerăm că comportamentul fiscal al agentului economic este influențat de mai mulți factori, aceștia acționând într-o asemenea manieră, încât să-l determine să se conformeze fiscal, prin plata prelevărilor fiscale la stat sau să se sustragă, prin practicarea evaziunii fiscale.

Factorii determinanți ai comportamentului fiscal sunt:

- suma reală a impozitului;
- capacitatea contribuabilului de a evalua sarcina fiscală reală;
- atitudinea sa față de stat și față de fiscalitate;
- capacitatea de a utiliza regulile administrative în favoarea contribuabilului;
- gradul de obișnuință la impozitele percepute.

Practic, un rol esențial în conformarea fiscală a întreprinderii îl are presiunea fiscală, adică totalitatea obligațiilor fiscale (impozitele și contribuțiile sociale) pe care agentul le are de plătit. Presiunea fiscală scade în funcție de nivelul de impunere, cheltuielile deductibile și modalitatea de calcul a venitului impozabil, toate cumulate; presiunea fiscală depinde și de diversificarea impozitelor.

De asemenea, în determinarea comportamentului fiscal al agentului economic trebuie menționați atât factorii interni ai întreprinderii, cât și cei externi - dimensiune, sezonalitate, regiune, domeniu de activitate al firmei. Conform cercetării efectuate, comportamentul

fiscal evazionist este realizat de către agenții economici mici, ce activează în regiuni nu foarte dezvoltate economic (Sud-Vest, Vest, Nord-Est), activitatea acestora nu este permanentă, iar domeniul de activitate poate fi agricultura, comerțul, construcțiile sau pot aparține sectorului gospodăriilor private.

Bibliografie:

1. CNIPMMR (2009) *Ancheta privind Impactul crizei asupra IMM-urilor din România*
2. CNIPMMR (2011) *Carta Albă a IMM-urilor din România*
3. Dinga, E. (2001), *Referitor la unele aspecte metodologice privind evaziunea fiscală*, Oeconomica nr. 3, București
4. Dinga, E. (2004), *Rata de impozitare a veniturii. Aspecte formale*, Revista Oeconomica, nr. 4, București
5. Fundația post-privatizare (2010) *Raport anual privind sectorul IMM din România*
6. Laffer, A. (2004) *The Laffer Curve: Past, Present & Future*, site-ul fundatiei Heritage
7. Mihăilă, N. (2010), *Influențarea performanțelor economico-financiare de vulnerabilitățile generate de criza financiară și calitatea intervenționismului statal*, proiect de cercetare „Intervenționismul și performanțele financiare la nivel microeconomic”, coordonat de dr. Mihail Dimitriu, program fundamental al Academiei Române, București
8. Mihăilă, N. (2011), *Criza economică și evoluția activității economico-financiare a IMM*, Studii Financiare, vol. 15, nr. 3